

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

มูลนิธิโครงการหลวงมีศูนย์พัฒนาและสถานีวิจัยจำนวน 37 แห่ง กระจายอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน จึงทำให้ระบบการปฏิบัติงานบัญชีและการเงินของศูนย์พัฒนาและสถานีวิจัยมีความเป็นอิสระต่อกัน จึงส่งผลให้ไม่มีระบบการควบคุมภายในทางบัญชีและการเงิน อีกทั้งยังทำให้งานบัญชีและการเงินไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแนวทางการควบคุมภายในทางการเงินและบัญชี สำหรับสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่สามารถนำมาใช้ลดความเสี่ยงและป้องกันการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีเป็นไปในแนวทางเดียวกัน รวมถึงข้อมูลทางการเงินและบัญชีมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ และทันต่อเวลา

การศึกษาการปฏิบัติงานการเงินและบัญชีของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ฝ่ายการเงินและบัญชีได้มีการแบ่งกลุ่มสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาออกเป็น 3 กลุ่ม โดยพิจารณารูปแบบการปฏิบัติงานการเงินและบัญชี ความรู้และความสามารถของเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ได้ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 สถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดใหญ่ ที่มีลักษณะการปฏิบัติงานการเงินและบัญชีที่หลากหลายและซับซ้อน อีกทั้งมีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีที่มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานการเงินและบัญชีอย่างเต็มรูปแบบ

กลุ่มที่ 2 สถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดกลาง ที่มีลักษณะการปฏิบัติงานการเงินและบัญชีที่ไม่หลากหลายและไม่ซับซ้อน อีกทั้งมีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะปฏิบัติงานการเงินและบัญชี

กลุ่มที่ 3 สถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดเล็ก ที่มีลักษณะการปฏิบัติงานการเงินและบัญชีที่ไม่ซับซ้อน อีกทั้งไม่มีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีที่สามารถปฏิบัติงานการเงินและบัญชีได้

ในการศึกษาครั้งนี้ เลือกสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง มาเป็นตัวแทนของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาในแต่ละกลุ่มตามลำดับ เพื่อสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี รวมถึงการสังเกตและเข้าร่วมปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเงินและบัญชีของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาดังกล่าว

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาลักษณะการปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชี โดยได้มีการจัดทำแบบสอบถามระบบการควบคุมภายใน เพื่อนำมาใช้ประเมินผลการควบคุมภายในและนำมาใช้จัดทำแนวทางการควบคุม

ภายในทางด้านการเงินและบัญชีสำหรับสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานการควบคุมภายใน พ.ศ. 2544 และตามแนวคิดด้านการควบคุมภายในของ COSO ซึ่งสามารถสรุปผลจากการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

1. ระบบเงินสด

1.1 การรับเงิน

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่การรับเงิน การบันทึกบัญชี และการกระทบยอดเงินสดและเงินฝากธนาคารออกจากกัน อาจเกิดเงินสดสูญหายได้ รวมถึงใบเสร็จรับเงินอาจมีการสูญหาย หรืออาจมีการปลอมแปลงเอกสารในการรับเงินได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน โดยให้ผู้รับเงิน ผู้บันทึกบัญชี และผู้กระทบยอดเงินไม่ควรเป็นบุคคลเดียวกัน ให้มีการจัดทำเอกสารการรับเงินให้เป็นลายลักษณ์อักษรทุกครั้งที่มีการรับเงิน โดยกำหนดให้มีการลงลายมือชื่อผู้รับและผู้จ่ายเงินด้วย อีกทั้งให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบเสร็จรับเงิน เพื่อป้องกันการสูญหายหรือการปลอมแปลงเอกสารได้

1.2 การจ่ายเงิน

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่การจ่ายเงิน การบันทึกบัญชี และการกระทบยอดเงินสดและเงินฝากธนาคารออกจากกัน ซึ่งเงินสดอาจมีการสูญหายหรืออาจมีการจ่ายเงินสดซ้ำซ้อนได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน โดยให้ผู้จ่ายเงิน ผู้บันทึกบัญชี และผู้กระทบยอดเงินไม่ควรเป็นบุคคลเดียวกัน และควรมีการจัดทำใบสำคัญจ่ายเงินโดยมีการให้หมายเลขกำกับเล่มและเลขที่ใบสำคัญจ่ายด้วย อีกทั้งควรเขียนหรือประทับตรา “ชำระเงินแล้ว” ในใบสำคัญจ่ายที่มีการชำระเงินแล้ว

1.3 เงินสดในมือ

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า เงินสดอาจมีการสูญหาย และมีการนำเงินสดที่ได้นำมาใช้ผิดวัตถุประสงค์ คือ อาจมีการนำเงินสดที่ได้รับมาใช้เป็นเงินหมุนเวียนภายในศูนย์ฯ

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการตรวจนับเงินสดในมือทุกสิ้นวัน และให้ส่งการตรวจนับเงินสดโดยหัวหน้าสถานีฯ/ศูนย์ฯ อย่างน้อยเดือนละครั้ง อีกทั้งควรกำหนดให้มีการนำเงินสดที่ได้รับฝากธนาคารอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1-2 ครั้ง

1.4 การบันทึกบัญชี

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ศูนย์ฯ ขนาดเล็กไม่มีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีจึงไม่มีการบันทึกบัญชีเงินสดและเงินฝากธนาคาร ซึ่งอาจทำให้การบันทึกบัญชีไม่ครบถ้วน หรือไม่ถูกต้อง

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบงานทางการเงินและบัญชีโดยตรง อีกทั้งควรกำหนดให้มีการบันทึกรายการเงินสดและเงินฝากธนาคารให้ถูกต้อง และครบถ้วน

1.5 เงินสดย่อย

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า มีเงินสดที่ต้องเก็บรักษาเป็นจำนวนมาก และในบางครั้งอาจมีการจ่ายเงินสดเกินกว่าจำนวนเงินสดในมือ ซึ่งอาจทำให้เกิดเงินสดสูญหายได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเงินสดย่อย และกำหนดจำนวนวงเงินสดย่อยให้มีความชัดเจนและเหมาะสม

2. ระบบขาย และลูกหนี้

2.1 การขายผลผลิต

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ใบส่งผลผลิต อาจมีการสูญหายหรืออาจมีการปลอมแปลงได้ อีกทั้งไม่มีการบันทึกรายการขายผลผลิตและลูกหนี้ในการ์ครายตัว ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลทางการเงินและบัญชีไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบส่งผลผลิต เพื่อป้องกันการสูญหายหรือการปลอมแปลงเอกสารได้ อีกทั้งควรมีการบันทึกรายการขายผลผลิตและลูกหนี้ในการ์ครายตัวให้ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ในการยืนยันยอดค่าผลผลิตระหว่างฝ่ายการเงินและบัญชีกับสถานีฯ/ศูนย์ฯ รวมถึงให้มีการสอบทานรายการขายกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยบุคคลที่ไม่ใช่ผู้จัดทำ

2.2 การขายปุ๋ย ยา สารเคมี และเมล็ดพันธุ์

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ใบเบิกพัสดุ หรือใบเบิกวัสดุการผลิต อาจมีการสูญหายหรืออาจมีการปลอมแปลงได้ อีกทั้งการบันทึกรายการขายและลูกหนี้ในการ์ครายตัวอาจไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน และในบางครั้งอาจมีการบันทึกการขายซ้ำซ้อนได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบเบิกพัสดุ หรือใบเบิกวัสดุการผลิต เพื่อป้องกันการสูญหายหรือการปลอมแปลงเอกสารได้ เมื่อมีการยกเลิกเอกสารให้เก็บสำเนาเอกสารทุกฉบับไว้ด้วยกัน อีกทั้งควรมีการบันทึกรายการขายผลผลิต และลูกหนี้ในการ์ครายตัวให้เป็นปัจจุบัน เพื่อให้ยอดคงเหลือมีความถูกต้อง

2.3 การรับชำระหนี้

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า สถาบันวิจัยและศูนย์พัฒนาไม่มีการกำหนดแนวทางและวิธีในการติดตามทวงหนี้จากลูกหนี้ค้างชำระเป็นเวลานาน จึงอาจเกิดหนี้สูญ หรือลูกหนี้ไม่มีตัวตน

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการแนวทาง นโยบาย และวิธีการติดตามทวงหนี้จากลูกหนี้ค้างชำระให้ชัดเจนและเหมาะสม รวมถึงให้มีการจัดทำรายงานลูกหนี้ค้างชำระเป็นระยะเวลาอันยาวนานให้ผู้มีอำนาจทราบเพื่อดำเนินการต่อไป อีกทั้งควรมีการทำหนังสือยืนยันยอดลูกหนี้ เพื่อใช้ในการตรวจสอบความมีตัวตนของลูกหนี้ได้

3. ระบบซื้อ และเจ้าหนี้

3.1 การซื้อผลผลิต

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า อาจมีการรับซื้อผลผลิตโดยไม่ออกหลักฐานการรับซื้อผลผลิต หรือไปรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรอาจมีการสูญหายได้ อีกทั้งการบันทึกซื้อผลผลิตและเจ้าหนี้ในการครายตัวอาจไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการออกใบรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรทุกครั้งที่มีการรับซื้อผลผลิต และกำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบส่งผลผลิต เพื่อป้องกันการสูญหายได้ อีกทั้งควรมีการบันทึกการรับผลผลิต และเจ้าหนี้เกษตรกรในการครายตัวให้เป็นปัจจุบัน รวมถึงควรมีการสอบทานยอดรวมของเจ้าหนี้ให้ถูกต้องตามกับการครายตัวโดยบุคคลที่ไม่ใช่ผู้จัดทำ

3.2 การซื้อปุ๋ย ยา สารเคมี และเมล็ดพันธุ์

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ใบขออนุมัติซื้ออาจสูญหายหรืออาจถูกปลอมแปลงได้ อีกทั้งการบันทึกการซื้อ และเจ้าหนี้มูลนิธิฯ ในการครายตัวอาจไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบขออนุมัติซื้อ เพื่อป้องกันการสูญหาย หรือการปลอมแปลงเอกสารได้ อีกทั้งควรบันทึกการซื้อผลผลิต และเจ้าหนี้มูลนิธิฯ ให้ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ในการยื่นขอระหว่างฝ่ายการเงินและบัญชีกับสถานีฯ/ศูนย์ฯ รวมถึงให้มีการสอบทานการซื้อ กับเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยบุคคลที่ไม่ใช่ผู้จัดทำ

3.3 การจ่ายชำระหนี้

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า อาจมีการจ่ายเงินคืนค่าผลผลิตให้กับเจ้าหนี้เกษตรกรล่าช้า หรือมีการจ่ายให้เกษตรกรที่ไม่มีตัวตนได้ เนื่องจากไม่มีการจัดทำใบสำคัญจ่ายเงินค่าผลผลิตเพื่อใช้เป็นหลักฐานการจ่ายชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้เกษตรกร

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการจัดทำใบสำคัญจ่ายเงินให้เกษตรกรแต่ละราย โดยกำหนดให้เกษตรกรลงลายมือชื่อผู้รับเงินทุกครั้ง และเมื่อมีการจ่ายชำระเงินแล้ว ให้มีการเขียนหรือประทับตรา “จ่ายเงินแล้ว” ในใบสำคัญจ่าย เพื่อป้องกันการจ่ายเงินซ้ำซ้อน

4. ระบบสินค้าคงเหลือ

4.1 การรับสินค้า

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า อาจมีการรับสินค้าโดยไม่ถูกต้องตามคำสั่งซื้อ เนื่องจากหากมีสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามคำสั่งซื้อ สถานีฯ/ศูนย์ฯ ไม่สามารถส่งคืนได้ทันที อีกทั้งยังไม่มี การออกใบรับสินค้า เพื่อใช้เป็นหลักฐานการรับสินค้า ซึ่งอาจทำให้จำนวนสินค้าคงเหลือไม่ถูกต้องตาม บัญชี หรือสินค้าคงเหลืออาจมีการสูญหายได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการตรวจสอบสินค้ากับเอกสารการสั่งซื้อให้ ถูกต้องก่อนรับสินค้า และให้มีการจัดทำใบรับสินค้าเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักฐานในการ บันทึกบัญชี อีกทั้งควรมีการบันทึกรับสินค้าลงในบัตรคุมสินค้า (Stock Card) ทุกครั้งที่เกิดรายการ

4.2 การเบิกสินค้า

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ใบเบิกพัสดุ หรือใบเบิกวัสดุการผลิตอาจมีการสูญ หายได้ และในบางครั้งอาจมีการบันทึกการเบิกสินค้าไม่ครบถ้วน หรือไม่ถูกต้อง

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมใบเบิกพัสดุ หรือใบเบิกวัสดุ การผลิต และเมื่อมีการยกเลิกให้เก็บสำเนาเอกสารทุกฉบับไว้ด้วยกัน เพื่อป้องกันการสูญหายของ เอกสาร อีกทั้งควรมีการบันทึกการเบิกสินค้าลงในบัตรคุมสินค้า (Stock Card) ทุกครั้งที่เกิดรายการ

4.3 การควบคุมสินค้า

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า สินค้าคงเหลืออาจมีการสูญหาย เสื่อมสภาพ หรืออาจ เกิดการทุจริตโดยการนำสินค้าคงเหลือไปจำหน่ายโดยมิได้บันทึกบัญชี

แนวทางการควบคุมภายใน ให้มีการตรวจนับสินค้าคงเหลือ กับยอดสินค้าในบัตรคุมสินค้า (Stock Card) ทุกสิ้นเดือน พร้อมจัดทำรายงานการตรวจนับสินค้าคงเหลือดังกล่าวด้วย อีกทั้งควรมีการ กำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติ หลักเกณฑ์ในการจัดทำรายงาน และการตัดจำหน่ายสินค้าที่ชำรุด สูญหาย และเสื่อมสภาพ โดยมีการกำหนดผู้มีอำนาจในการอนุมัติตัดจำหน่ายสินค้านดังกล่าวด้วย

5. ระบบสินทรัพย์ถาวร

5.1 การใช้สินทรัพย์

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการบันทึก การแก้ไข และการกระทบยอดสินทรัพย์ออกจากกัน อาจทำให้ข้อมูลของสินทรัพย์ไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการสอบทานการบันทึก การแก้ไข และการกระทบยอดสินทรัพย์ถาวร โดยบุคคลที่ไม่ใช่ผู้จัดทำ เพื่อให้สามารถมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันได้

5.2 การดูแลสินทรัพย์

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาสินทรัพย์ถาวร โดยตรง ซึ่งอาจทำให้สินทรัพย์ถาวรมีการชำรุด สูญหาย หรือเสื่อมสภาพได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาสินทรัพย์โดยตรง และเมื่อสินทรัพย์ถาวรมีการชำรุด สูญหาย หรือเสื่อมสภาพ ผู้รับผิดชอบจะสามารถดำเนินการแก้ไขได้ทันเวลา

5.3 การบันทึกบัญชี

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีระเบียบ และวิธีปฏิบัติในกรณีที่สินทรัพย์มีการสูญหาย หรือการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ที่ชำรุด หรือเสื่อมสภาพไว้ ซึ่งอาจทำให้มีการจำหน่ายสินทรัพย์ถาวรโดยมิได้มีการบันทึกบัญชีได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดระเบียบ และวิธีปฏิบัติในกรณีที่สินทรัพย์มีการสูญหาย รวมถึงหลักเกณฑ์ในการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ที่ชำรุด หรือเสื่อมสภาพให้มีความชัดเจน และเหมาะสม อีกทั้งควรกำหนดให้มีการตรวจนับสินทรัพย์ที่มีอยู่จริง เปรียบเทียบกับทะเบียนคุมสินทรัพย์ถาวรอย่างน้อยปีละครั้ง

6. ระบบเงินเดือนและค่าแรง

ผลประเมินการควบคุมภายใน พบว่า ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการบันทึก และจ่ายเงินค่าแรงออกจากกัน ซึ่งอาจทำให้การบันทึกค่าแรงไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน อีกทั้งยังอาจมีการจ่ายเงินค่าแรงให้กับลูกจ้างที่ไม่มีตัวตนได้

แนวทางการควบคุมภายใน กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่การบันทึก และจ่ายเงินค่าแรงออกจากกัน อีกทั้งควรให้มีการสอบทานการบันทึก และการคำนวณค่าแรงโดยบุคคลที่ไม่ใช่ผู้จัดทำ เพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกันและกันได้

อภิปรายผล

การควบคุมภายในทางด้านการเงินและบัญชี ถือเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งมีสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ จึงอาจส่งผลให้ระบบการควบคุมภายในทางการเงินและบัญชีที่มีอยู่นั้นเกิดข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนที่เกิดขึ้นจากระบบการควบคุมภายในทั้งทางด้านการแบ่งแยกหน้าที่การทำงาน การควบคุมเอกสารหลักฐาน และการบันทึกบัญชี ซึ่งจุดอ่อนที่พบจากระบบการควบคุมภายในดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ทำการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในทางการเงินและบัญชีขึ้น โดยมีได้หมายความว่ามีการทุจริตหรือเกิดความไม่โปร่งใสขึ้นภายในมูลนิธิโครงการหลวง แต่เป็นเพียงการพิจารณาโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดหรือการทุจริตที่อาจเกิดขึ้นจากระบบการปฏิบัติงานเท่านั้น ทั้งนี้ผลที่ได้จากการประเมิน จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำการควบคุมภายในทางการเงินและบัญชีสำหรับสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ลดความเสี่ยง และป้องกันการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงมีแนวทางการปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชีเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับมูลนิธิโครงการหลวง

1. ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีของสถานีวิจัย และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง รวมถึงเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจถึงระเบียบ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินและบัญชีของมูลนิธิโครงการหลวง รวมถึงคู่มือการปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชีสำหรับสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

เนื่องจากยังมีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิดถึงระเบียบ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินและบัญชีของมูลนิธิโครงการหลวง รวมถึงคู่มือการปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชี จึงควรมีการจัดอบรมให้กับเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลให้สถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง มีสภาพแวดล้อมการควบคุมที่ดี

2. การส่งเสริมความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีให้มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

ในปัจจุบันระบบการปฏิบัติงาน และกิจกรรมการดำเนินงานของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น โดยจะมีการนำโปรแกรมสำเร็จรูปมาใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเงินและบัญชีสำหรับกลุ่มสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดใหญ่ มีการกำหนดให้กลุ่ม

สถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดกลางมีใช้โปรแกรม Excel ช่วยในการบันทึกบัญชี และมีการกำหนดให้กลุ่มสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาขนาดเล็กมีใช้บันทึกบัญชีโดยระบบ Manual ทำให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเดิมอาจไม่มีชำนาญ หรือความความรู้ ความเข้าใจเพียงพอในระบบการปฏิบัติงานที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงควรมีการจัดอบรมการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นที่เหมาะสมให้แก่เจ้าหน้าที่สำหรับการปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชี

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติม

1. การศึกษาความรู้ ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ในเรื่องของระบบการควบคุมภายในที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

เนื่องจากยังมีผู้ที่ไม่เข้าใจในระบบการควบคุมภายในของมูลนิธิโครงการหลวงว่ามีความจำเป็นและมีความสำคัญในการปฏิบัติงานให้เป็นที่น่าเชื่อถือ และวิธีการที่มีการกำหนดระบบการควบคุมภายในอย่างไร โดยทำการศึกษาว่าเจ้าหน้าที่ในทุกระดับของมูลนิธิโครงการหลวงมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และลักษณะการปฏิบัติงานของตนมากน้อยเพียงใด รวมถึงมีการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในของมูลนิธิโครงการหลวงอย่างไร และพิจารณาวิธีการในการให้ความรู้ เพื่อเพิ่มเติมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายใน

2. การประเมินผลการนำแนวทางการควบคุมภายในทางด้านการเงินและบัญชี ให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินว่าด้วย การกำหนดมาตรฐานการควบคุมภายใน พ.ศ. 2544 และตามแนวคิดของ COSO มาใช้ในการปฏิบัติงานทางด้านการเงินและบัญชีสำหรับสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

ในปัจจุบันลักษณะการปฏิบัติงานทางด้านการเงินและบัญชีของสถานีวิจัย และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงมีการจัดทำแนวทางการควบคุมภายในทางด้านการเงินและบัญชี เพื่อนำมาใช้ในการลดความเสี่ยง และป้องกันการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งยังทำให้การปฏิบัติงานทางด้านการเงินและบัญชีเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาภายหลังที่มีระบบการควบคุมภายในทางด้านการเงินและบัญชี โดยการจัดทำแบบประเมินองค์ประกอบการควบคุมภายใน เพื่อช่วยในการพิจารณาว่าระบบการควบคุมภายในของสถานีวิจัยและศูนย์พัฒนาได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม และเพียงพอหรือไม่ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร และมีการให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการควบคุมภายในส่วนงานของตนเองด้วย